

**HERNANIKO
BAKARDADEAREN
MAPA II**

Bakarrik ezin da
BITORIANO GANDIAGAREN HIRU GIZON BAKARKA

**KALE
IRAKURRALDIA**
MARTXOAK 22/ 17:00
LIZEAGAKO AUZO-PLAZATIK

www.hkl.eus

HERNANIKO BAKARDADEAREN MAPA II

bakarrik ezin da

BITORIANO GANDIAGAREN
HIRU GIZON BAKARKA

2025-03-22

HERNANI

1972an, Franco bizirik oraindik, Mercero lasartearrak “La Cabina” filma eraman zuen argitara: angustia eta izu-laborria pantaila osoan zehar. Telefono-kabina gorri batean preso, protagonista harrrapatua bezala gizartea, diktaduraren hormatzarren artean itota.

1974an, Gandiaga fraide frantziskotarrak “Hiru gizon bakarka” poema-sorta plazaratu zuen, bere izena Arantzazuko paisaia idatziz. Esan liteke kabinatik ihes egiteko ahalegina zela, baina bakardadeak ez du askatzen, lotzen baizik...

1977an, Koldo Mitxelena erreteriarrek harri-koxkor hau utzi zigun bidean: “Gure tragedia handia Herrian Unibertitate falta izana da... Hutsune hori kleroak ordezkatu izan du; ezin bestela”. (*Jakin* 266, Ibai Iztuetak jaso). Nola irudikatu askatasuna, hezkuntza bera loturik baldin badago?

Eta hara non, 2024an, mende erdia iragan denean, Harkaitz Canok “Aztarnazu, Arantzazu” idazten duen bitartean, Itxaro Borda esker-gutuna idazten dion Gandiagari. Denbora-kapsula poetiko bat, iraganetik etorkizunerako mezulari.

Kabinak desagertu dira gure kaleetan, baina hitzak mantentzen dira airean, hegaka, guregana iristen. Ludopoesiaren jolas-zelaietan, bakarrik ezin da eta udaberriarekin batera ospatu behar: gizon eta emakume, zahar eta berri, Gandiaga eta Borda, 1974 eta 2024, gure herrian bidertzean galduta eta bakarka geratu den guztia.

Zatoz gurekin Hernaniko kaleetan barrena, desagertutako bost telefono-kabinaren mapan zehar ibiltzera: Lizeagatik Zinkoenera, memoria poetikoaren hari telefonikoa jarraituz, gure bakardadeak berrosatuz.

1. telefono-kabina

LIZEAGAKO AUZO PLAZA

—1—

Hirusta:

- liburua
- kontua
- poema
- ipuina
- partida

Euskal Herrian ardo
txartel guztietako
asko edaten da,
ardoa edan egin behar delako
eta zorionez ardo
-zale garelako.

(Eta [] hasita dago)

Euskal Herrian ardo
Herriko bat badago;
baina Herrirako
Herrian sortzen den ardoa
ez nahiko ardo.

(Eta [] bukatzen dago)

Bitatik bat dago:
Herriko mahastiak gehiagotu
ala
kanpoko ardoz baliatu.

(Eta [] hor dago)

Hirusta:

- arnasa
- gogoa
- ihintza
- gaitza
- egarria

—2—

Txakolin hondar hau
airean dudala,
Herriko ardoari
nahi diot kantatu.
Mahastian goratzen dut
gorrinarekin borrokan;
dolareko nahigabe
gorrien harrian,
upeleko ilunpe
hotz eta luzean
eta ontzi honetan,
jadanik airean,
jadanik txisparen
poza dizdizari
duen ordu honetan.

Gora txakolina
eta damaidan poza
eta pozaren hitza
eta hitzaren bizitza
eta bizitzaren bitsa
dugun bizi-nahizko
bizi gaituen [_____].

—3—

Hirusta:

- negarra
- diharra
- beharra
- kazkabarra
- zaparrada

Baxuen deiadarra,
baxuen beharra,
baxuen negarra,
baxuan xehatzen da;
herri baxu hau baxu
hiltzen den bezala.
Baina ni baxuekin.
Baxuena delako
nire herriko lurra.
Herri bat bizi dut,
herri zahar jatorra,
herriaren gerri
eta haren zuztarra;
inoiz ez du kendu
laneko atorra,
inoiz ez du lortu
nahi lukeen apurra;
bizitzen da eta hiltzen
eta maite du lurra
eta itotzen dute
eta agertzen du lorra
eta ari duen [_____]]
ez doa inora.

Hirusta:

- eman
- bertan
- finean
- behar
- honetan

—4—

Zerbait doa sortzen
Euskal herri honetan,
Euskal herri honetan,
jatortasun zainetik
turrusta narotan;
Zirriparra sumatzen
dut askoren baitan
ohikeriazko uharkaz
dakarren borrokan.
Euskal aro berri bat
ez al dugu [_____]?

Hirusta:

- indartsuagoa
- gorriagoa
- ahulagoa
- biziagoa
- argiagoa

Doinu zahar baten inguruz dator
euskal kantuen mezua
hitz eta doinu bi-biek dute
osatzen gure salmoa
herri-kantuen ahaire artean
ikusi nuen mundua
ipuinak ziren edo kondaira
edota fruitu santua?
haien oihartzun eraginzalez
erein zidaten barrua.

Geroztik erne eta hazi zitzaidan
lore gorri bat ariman
hemen daramat hemen bizi dut
irteten zaidan kantuan
gerrako garrek ez zuten erre
Gernika kixkarratuan
izotzak arren gordinik dago
ondoko giro nahastuan
gogorragoa giroa-eta
[_____] orduan.

2. telefono-kabina

UDALETXE ATZEA

Hirusta:

- hasperen
- karkarkar
- jajaja
- irrintzi
- aiaiai

Kaiolan jaio ziren
txori txoriburuek
askatasuna behar
omen zuten aurren.
Eta askatu zituzten.
Baina nola ez zekiten
alerik bilatzen,
goseak hil zituen;
eta nola ez zekiten
hegaz baliatzen,
katuak jan zituen;
eta nola ez zekiten
elkarri laguntzen,
ez ziren defenditzen;
eta nola ez zekiten
batera ibiltzen,
sakabanatu ziren.
Gero
kaiola zabaldu zienak,
[] luze batez,
barre egin zuen.

—7—

Hirusta:

- ixten
- bizitzen
- hiltzen
- erretzen
- bustitzen

Guk dakigun egia bat
sua bezalakoa da
eta
ezin ipini paperean.

Periodiko paperak,
esaterako,
ez du balio
sua biltzeko.

Baina egiak
begiak ere
[_____] ditu.

—8—

Hirusta:

- Erronka
- Garaia
- Bakea
- Legea
- Kondaira

Bladi Otero-ri

Gure egia
geure Herria da
Herri bezala bizi nahi
dugun egarria.

Zenbatak
ez du zerikusirik.
Eskubidean
aurkitzen garenok
daukagu bakarrik
arrazoia eskutik.

Herritasuna
saldu dutenek
edo saltzeko gertu
daudenek,
sal dezatela.

Baina
nahi ez dugunok
gaitezela
gure eskubidean
errespetatuak.

Hor duzu [_____].

—9—

Hirusta:

- Baionako
- Bilboko
- Iruñeko
- Madrilgo
- Mauleko

Baina

oraindik euskaraz
esango dizkizut
zerbaitzuk,

ez baita
oraindik

iraungi bidea.

Eta esango:

—Itsaso

ostetik jaikiko
zaigu biharko
eguna,

olatu

-begiko sehaska eraso
hartatik

olatu-eraso
lorraren gaineko
ganbara-sabaian

haizea
hartzeko.

Eta esango:

—Iloba

txikiak

euskaraz

aditzen du, nahiz eta

[] Labairu karrikan jaioa
izan.

—10—

Hirusta:

- garaia
- indarra
- beharra
- izarra
- giharra

Gizaldi askoren
eta askoren eta askoren
ezpaineke lore,
bihotzeko garra,
begiko leiarra,
buruko zidorra,
tankera,
kantua,
hizkuntza,
euskara
itzaltzen doa
urrutiko urre
-hondar bat bezala,
esku nagi batzuek
bertan behera galtzen
erraz utzi duten
urrezko kometa
utzi bat bezala,
urruti geratzen
hedatzen
ari da
lorea,
sugarra,
leiarra,
zidorra,
[_____].

3. telefono-kabina

OARSO — ITURREGI KALEA

—11—

Hirusta:

- agortu
- indartu
- lehortu
- kiskaldu
- pitzatu

Errazera goaz.
Eta, errazenera.
Azkenean folklore
hutsa izango gara:
geure akordu bat
baina inondik ez geu.
Herri zahar bat bazen,
halako ohiturak zituen...
eta, ipuin bat gehiago.
Gure ura osinaren
pitzetatik doa,
lurruntzen dihoakigu,
bertan behera agortzen.
Osinaren neurriak,
argazki eta beste
oroigarri batzuk
biltzen ditugun artean,
osina, zingira
bihurtzen doa.
Osinaren arrazoi den
urez
ez gara axolatzen.
Eta esango dute:
Bizitza urak zuen
eta ura zuten bizitza;
ura agortu ahala
[] egin ziren.

Hirusta:

- ez
- ilun
- beltz
- bertan
- mугan

—12—

Arratsaldea, kolore gorriz,
hiltzera doa, kolore horiz,
hiltzera doa, kolore hautsiz,
hiltzera doa, zerutik jausiz,
jadanik zurbil,
margul jadanik.

Arratsaldea
hiltzera doa,
eta, hiltzen dagoena,
neure egun bat da.
Zelako antza
nire egunaren arratsaldeak
eta iluntze honek.
Igaro da nire zerbait
harantzagoko mugara,
eta harantzago nago,
lehen baino harantzago,
jadanik gauaren
argi ilunezkoan.
Jadanik muga honetan
izarrek ez diostate
pozezko barbarik;
fedea ilunaren argi
iluna dut bakarrik
eta itxaropenaren
itxaropen-eguna
oraindik [_____] dago.

—13—

Hirusta:

- eguzkitara
- olatuetara
- itsasora
- poemak
- arrainak

Eguzkiz eta itsasoz
igeri joan naiz.
Itsasoko landak
bai landa bigunak!
«Zer liho-soroea»
zioen asabak.

Zer haragi leuna
duen itsasoak.
Zangoei, besoei
eraginez, labain
irristan joan naiz.
Zangoei, besoei,

eraginez, urak
leun hartzen ninduen.
Bazidan bizkarra
aparrez gozatzen.
Baninderabilen
jaso eta erantsi,

ohe leun batean
amak ume bat lez,
amak ume bat lez
ninderabilenez,
[] ateraz,
uretan murgilduz.

Hirusta:

- urritzen
- alperrik
- hiltzen
- bizitzen
- bakean

—14—

Oteitzari

Begiek dakustenetik
bihotzak nahi lukeenera
zubi zahartu hau luzarazteko
nahi izatea gutxi da.

Gaztainadiak bezala
gaitzak jo digun herria
urritzen doa,
gaztainadiak
bezala [_____] utzia.

—15—

Hirusta:

- argia
- begia
- herria
- kabia
- saskia

Nik ez dut orain idazten
paper-saskirako baizen,
agian, noizbait, zeozer.

Zer paper-saski eta sasko?
Euskal Herri ez al dago
paper-saski, hutsik asko?

Entzun nuen eta pentsatu.
Herriak ninduen ukitu.
Herriak eta egiak
guztiok behar baikaitu.

Tailer batean nengoen,
Oteitza baten ondoan.
Hitzak apalki entzun nizkion
eta asmo bat hartu beroan:

Agintzen dizut, egia,
idazten dudan guztia
tailer honetara jasoko dizut.
Gaurtik hemen dut [_____].

4. telefono-kabina

ATSEGINDEGI — URBIETA KALEA

—16—

Hirusta:

- ozenena
- garbiena
- sakonena
- isilena
- ederrena

Hutsune nabarmen bat
geratu da frontoian,
estali gabeko
frontis betean;
eta hutsuneari
darion isiltasun
nabarmenago bat,
mendietarainoko
inguru guztian.
Ezin zitekeen
hutsune hori baino
ezer handiagorik
kabitu harrian.
Hutsune hori da
Jurgi eskultore
handiak utzi digun
irudi handiena,
eta nabarmenena.
Euskaraz egun esan
zitekeen hitzik
handiena jarri du
frontisean zutik.
Euskaraz egun esan
zitekeen hitzik
[] jaso du
mendiko frontoitik.

—17—

Hirusta:

- zeruak
- gizonak
- herriak
- itsasoak
- mendiak

Lurrean
etzan zen
eta
etzan zitzaion
lurrari.

Zen guztiz etzan zitzaion

eta
lurra
ur

egin zitzaion.
Gau eta egun
egon zitzaion kontran,
arnasatan,
oinatz bakoitzean
barrentzen zitzaionlarik,
gozatzen zitzaionlarik
oihartzunetan.

Lurrari etzan
zitzaion eta
horregatik daki
lurra nolakoa den,
lurrak zer duen
[] abandonatutako
lurra eta bien
lurrean.

—18—

Hirusta:

- Zintzarri
- Oihartzun
- Sirena
- Abere
- Artzai

Errekak harkaitzetara
jasotzen du zarata,
eta harkaitzek, oihartzuna
harritik airera.

Errekaren zarata
sartu da Arantzazun.
[_____]-hotsa da
daridan ahotsa.

—19—

Hirusta:

- erantzun
- mandatu
- aginte
- amets
- bulkada

Hau ez da irudipen bat,
hau ez da oroitzapen bat,
baizik sentimendu bizi bat. (Bitan)
Iturrien eta landareen,
narrastien eta lau hankakoen
eta hegaztien eta gizonen
Ama Lurraren bizizko
eragin bizkorra da hau.
Hau ez da irudipen bat,
hau ez da oroitzapen bat,
baizik sentimendu bizi bat.
Oskarbipeco
udalehen-arratsalde honi
erne beharraren usaina dario
itxaropen berri baten
[_____] ziur bat bezala.

—20—

Hirusta:

- indarra
- zama
- zabalera
- lana
- ordaina

Hau ez da irudipen bat,
hau ez da oroitzapen bat,
baizik sentimendu bizi bat.
Lur, oinen oinarri zatzaizkigun lur eder,
gure Herria eusten duzun lur ona,
zure gainean jartzen dut eskua
eta bihotz apalez bedeinkatzen zaitut.
Hau ez da irudipen bat,
hau ez da oroitzapen bat,
baizik sentimendu bizi bat.
Euskal Herriko arratsalde hau
misterioz egina da dena
eta badoa udaberriko ura bezala
lehenengo loreen artetik aurrera.
Hau ez da irudipen bat,
hau ez da oroitzapen bat,
baizik sentimendu bizi bat.
Oi, nahi askatzaile,
mendien osteko argiak argitua,
ilargi zutean
harkaitz gorri bat bezala,
agurtzen dut zure bizkarraren [_____].

5. telefono-kabina

ZINKOENEA

—21—

Hirusta:

- begira
- galdera
- arima
- karga
- hegan

Lurrean bai,
lurrean bizi naiz.
Lurrean dut bizi gaia
eta bizi lekua.
Lurrean zutitzen naiz goiz oro
lurreko arbolen artean, lurreko gizonen artean,
lurreko abereen artean,
eguzkiaren, euriaren edo lainoaren
azpietan aritzeko.
Lurrean bizi dut
lurraren existentziaz
ohartarazi ninduen
bizitza;
lurraren zurrumurruetara
begi eta belarri zabalez
ernai jartzen zaidan bizitza;
lurreko existentziaz
kezkarazten nauen bizitza;
pentsakor eta aztertzaile
zerura begira geratzen zaidan bizitza.
Lurrean,
abioiek dardaratzen duten aire honen pean
bizi dut lurrera [_____].

—22—

Hirusta:

- otoitzean
- seinaletan
- imintzioan
- paganoan
- profanoan

Harriaren arreba
lurra hartu dut esku barruan,
euskaldunen ama lur,
uraren kideko lur,
suaren sostengu lur,
zuraren orpoko lurra.

Lur hotza, lur beroa;
lur hila, lur bizia;
lur nabar, lur argia;
lur astun, lur arina;
lur samin, lur atsegin;
lur gogor, lur gozatsu;
lur iraindu, lur maite;
lur jator samurra.

Lurra hartu dut eskuan
muin emateko,
besarkatzeko,
bularrean hertsatzeko
luzaro.
Eta gero,

neure burua baino
gorago jasoz eskua,
burutik behera utzi dut
sorbaldaz behera jausten,
neure lur guztiz behera,
lurrezko bataioaren
[_____].

—23—

Hirusta:

- loratu
- kraskatu
- erori
- matxinatu
- ihartu

Zuek ez badakizue zein politikarena den arbola, ez kezkatu: nik argituko dizuet zein politikarena den arbola. Begira, arbola bat naiz ni. Ni lur honetan bizi naiz. Sustriak lur honetan barneratzen ditut. Lur honek berea ematen dit, hor daukana, disolbatuta daramana, lurpean heldua. Horretatik bizi naiz. Hori da inbaditzen nauen substantzia. Adarrak gora igotzen zaizkit. Nire itxaropena eta etorkizuna eta ilusioa gorantz loratzen dira. Nire parean dagoen zerua nirea da. Eta itxaropena ematen didan zeru horretatik bizi naiz. Birikei oxigenoa ematen dien aire horretatik. Ni naiz arbola. Ez ahaztu ni hori naizela, arbola. Eta orduan esaten dudana da zer gertatzen den nire arbolasunarekin, zer gertatzen zaion arbola honi. Hara: arbola honi lurra ukatzen zaio. Aireak ukatzen zaio. Zerua ukatzen zaio. Hil egiten dute. Eta orduan arbola hau [_____] egiten da. Hori da dena.

—24—

Hirusta:

- Landu
- Idatzi
- Irakurri
- Sentitu
- Sortu

...Niri ez zait inoiz gustatu, ez gutxi eta ez asko, neuk nolabait esperimentatu, edo desiratu, ez ditudan gauzez idaztea. Gutxienez beti erantsi nahi edo behar izaten diot neure zera, nahiz eta ideiak inorenak izan. Apropiazio bat bezala egin behar izaten dut horrena, fetitxe bihurtzeko edo, niregan influentzia eduki dezan. Nik idazten dudak horrek, neu ondu nazan. [_____]. Neu alda nazan. Nik hura egin eta berak ni egin.

—25—

Bigarren gutuna Bitoriano Gandiagari

(ITXARO BORDA, *Itzalen tektonika*)

Hirusta:

- tximeleta
- mahasti
- eguzki-lore
- elorri
- otalora

Urbiatik jaistean
Zuk ere goretsi zenituen txoriak
Entzuten ditut:
Zuhaitzen itzaletik nabil
Eta elorriak loretan ikustean
Esker onezko salmoak
Kantatzear nago.

Urbiatik jaistean
Ongi sentitzen naiz, pagoen maldan
Soseguan bezala,
Arriskutik kanpo, elorri artean
Etzateko gogoz:
Esker onezko salmoak
Kantatzear nago.

Urbiatik jaistean
Goribar baserriko alabaren soa
Gurutzatzen dut.
Errotik beretik bizitza
Etengabeko ihardukia dela
Sumatzen du elorriak:
Esker onezko salmoak
Kantatzear nago.

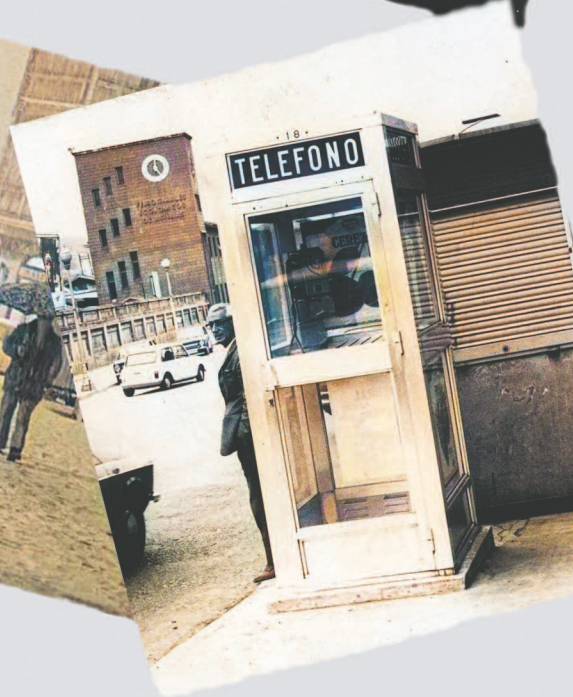
Urbiatik jaistean
Lantzurdak eta hodei eskuzabalek
Harrapatzen naute
Eta elorri sasitzarretan aterpea
Bilatzen dudanean
Esker onezko salmoak
Kantatzear nago.

Urbiatik jaistean
Munduz eta bakartasunez
Hanturik nator irri xoxo batekin.
Opari-dendan Elorri erosi dut
Eta bi [] itxurako brotxa
Bilobentzat, zorte on ametsez:
Esker onezko salmoak
Kantatzear nago.

Urbiatik jaistean
Basilikan sartzen naiz isilik
Elorri emankorra eskertzeko.
Arantzazuko amari ene dei mutua
Luzatu orduko fraidea ondora
Etortzen zait: *ixten dugu...*

www.hkl.eus

Testu hauek
jendaurrean irakurri ziren
2025eko martxoaren 22an
Hernaniko kaleetan.